

Słownik filozoficzny. Fryderyk Nietzsche. Część pierwsza: poglądy

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra edukacyjna](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Fryderyk Nietzsche, *Wola mocy. Próba przemiany wszystkich wartości.*
- Fryderyk Nietzsche, *Tako rzecze Zaratustra.*
- Nietzsche Fryderyk, *O prawdzie i kłamstwie w pozamoralnym sensie*, [w:] tegoż, *Pisma pozostałe 1862-1875*, tłum. Bogsan Baran, Kraków 1993.
- L. Staff, *Kowal.*

Słownik filozoficzny. Fryderyk Nietzsche. Część pierwsza: poglądy

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W jakim stopniu buntownicza filozofia Nietzschego była literaturą?

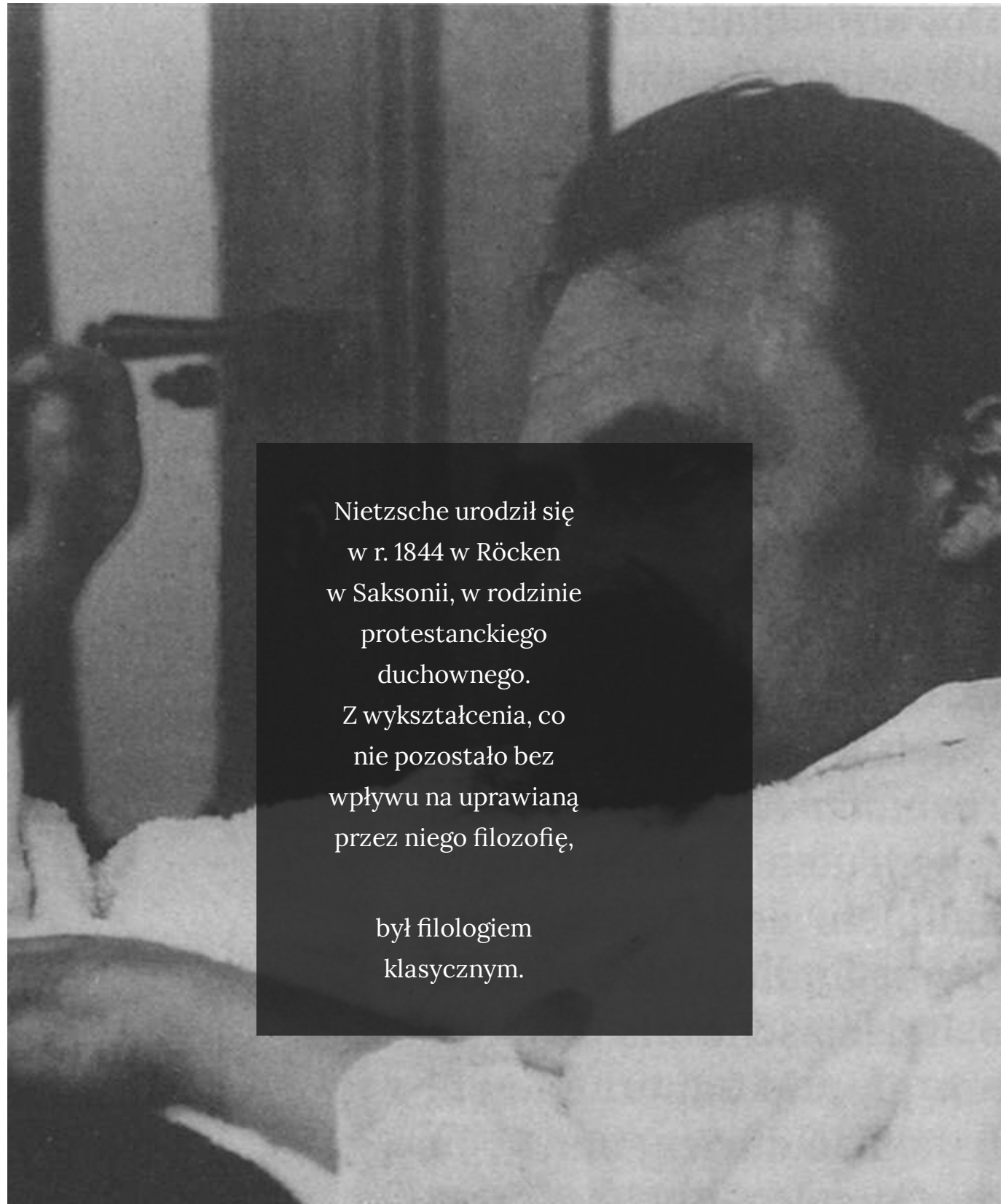
Poetycki język, niezwykła zdolność tworzenia niezapomnianych aforyzmów i pierwiastek szaleństwa sprawiły, że lektura jego dzieł była i pozostaje porywającym doświadczeniem. Nietzsche był wielkim filozofem indywidualności, afirmującym życie, zwalczającym dogmatyzm, fałsz i małostkowość. Bezkompromisowy w swoim dążeniu do „przewartościowania wszystkich wartości” i wizjonerski w swojej idei nadczłowieka kierującego się „wolą mocy” bywał uwielbiany i potępiany, bywał też błędnie interpretowany – pewne elementy jego filozofii zostały przejęte przez faszyzm, jednak po wojnie poddano wykładnię tę krytyce.

Twoje cele

- Na przykładzie fragmentu tekstu *Tako rzecze Zaratustra* Fryderyka Nietzschego wyjaśnisz koncepcję nadczłowieka zaprezentowaną przez Zaratustrę.

- Dokonasz analizy metaforycznego sformułowania „trzeba mieć chaos w sobie, by porodzić gwiazdę tańczącą”.
- Zastanowisz się, dlaczego Nietzsche bywa określany jako nihilista i jak należy to rozumieć.
- Przeanalizujesz najbardziej znane koncepcje Nietzschego – ideę nadczłowieka, pojęcie „woli mocy” i tezę o śmierci Boga.

Biografia

Nietzsche urodził się
w r. 1844 w Röcken
w Saksonii, w rodzinie
protestanckiego
duchownego.

Z wykształcenia, co
nie pozostało bez
wpływu na uprawianą
przez niego filozofię,

był filologiem
klasycznym.

Najważniejsze dzieła

Nietzsche należy do tych myślicieli, którzy zmieniali poglądy, choć można dostrzec także ich ciągłość. Wyróżnia się trzy okresy jego twórczości.

Pierwszy upłynął pod znakiem kultu sztuki i tworzenia jej metafizyki. Rzeczywistość jest w owym czasie ujmowana przez Nietzschego w sposób estetyczny, jako gra sztuki – muzyki. Sztuka usprawiedliwia świat, pozwala w nim istnieć człowiekowi, dotrzeć do głębi rzeczywistości. W okresie tym powstały: *Narodziny tragedii* (1872) oraz *Niewczesne rozważania* (1873-1876).

2

Drugi okres charakteryzuje się zwrotem w kierunku nauki (inspiracja Darwinem) i krytyki współczesnej kultury (pojawia się pytanie o to, co jest poza metafizyką i moralnością). Powstają wtedy prace: *Ludzkie, arcyłudzkie* (1878 – cz. I, 1880 – cz. II), *Jutrzenka* (1881), *Wiedza radosna* (1882).

3

W trzecim okresie Nietzsche tworzy filozofię życia i indywidualności (dochodzi do „przewartościowania wartości”, znaczące stają się tematy „śmierci Boga”, „woli mocy”, „nadczłowieka” i „wiecznego powrotu”, następuje odwrót od metafizyki). Powstają wówczas: *Tako rzecze Zaratustra* (1883-1884), *Poza dobrem i złem* (1886), *Z genealogii moralności* (1887), *Zmierzch bożyszczy* (1888), *Antychryst* (1888). Po śmierci filozofa wydano *Ecce homo* (1908) (pośmiertne pisma Nietzschego były wszakże „poprawiane” przez jego siostrę, to ona także jest prawdopodobnie odpowiedzialna za „przyswojenie” myśli autora *Woli mocy* przez faszyzm).

Poglądy

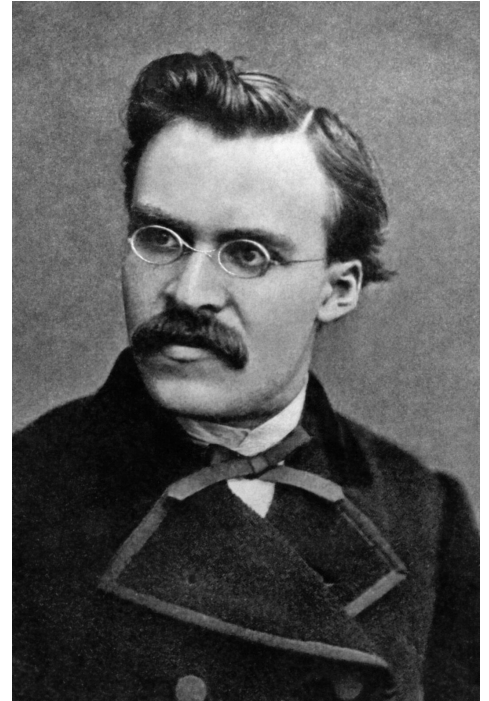
Punktem wyjścia myśli Nietzschego jest przekonanie, iż podstawę egzystencji człowieka stanowi życie cielesne (a więc to, co ma charakter biologiczny), natomiast życie duchowe i intelektualne to jego pochodna. Jego poglądy wynikają z przyjętej koncepcji rzeczywistości. Otóż, stwierdza Nietzsche, jest ona zmienna – stająca się, nieskończenie bogata i chaotyczna (nie można zatem twierdzić o jej sensie, jest on także czymś zmiennym).

Filozof był przeciwnikiem metafizyki dualistycznej – koncepcji „dwóch światów”: „prawdziwego” i „pozornego”. Występując w ten sposób w imię wartości życia ludzkiego, Nietzsche pragnie widzieć to, co wartościowe w dostępnej nam rzeczywistości (krytykuje różne formy ucieczki z naszego świata, odrzucenie biologii, sfery popędów, ciała).

W związku z taką koncepcją rzeczywistości, filozof snuje refleksję nad kulturą i miejscem w niej człowieka. Nietzscheańska krytyka kultury wynikała z diagnozy jej stanu we współczesnych filozofowi Niemczech.

Występował on przeciw inspirowanemu heglizmem kultowi państwa, przeciw, jak powiedział, „wykształconemu filisterstwu” – ludziom zadowolonym z istniejącego stanu rzeczy i konformistycznie go potwierdzającym, zastępującym erudycyjną wiedzę system wartości, przeciw dominacji religii, a także kultowi dóbr materialnych czy przerostowi wartości czysto estetycznych.

W zjawiskach tych upatrywał zagrożenia dla kultury, która winna pozostać niezależna, stanowić system wartości, być twórcza, oryginalna. Nie można wszakże ograniczać adresu Nietzscheańskiej krytyki jedynie do kręgu kultury niemieckiej (ogólnie kulturę końca XIX w. traktował on jako dekadencją). Filozof występował ponadto przeciw [finalizmowi](#) w rozumieniu dziejów oraz przeciw przypisywaniu w nich szczególnej roli masom (to wielkie jednostki: artyści, filozofowie, święci tworzą historię). Idea krytyki – zaproponowana przez Nietzschego – oznaczała demaskowanie ideałów niezgodnych z faktycznym stanem rzeczy. Nietzsche pragnie ujawnić nicość obowiązujących wartości i zaproponować nowe (jest on przekonany, że w człowieku tkwi potrzeba sensu i stąd jego działalność wartościotwórcza; ludzie tworzą i niszczą systemy wartości).

Fryderyk Nietzsche około 1869
Źródło: domena publiczna.

Koncepcja poznania

Nietzscheańska koncepcja rzeczywistości pociąga za sobą określoną koncepcję poznania. Filozof jest zwolennikiem pluralizmu poznawczego, współistnienia

wielu interpretacji danego zjawiska (w konsekwencji okazuje się, że nie ma jednej metody poznania), niemożliwe jest wszakże, jego zdaniem, dotarcie do prawdy uniwersalnej; świat jest taki, jak nam się jawi.

U źródeł poznania znajduje się instynkt, biologiczna dążność do ekspansji. Czynności poznawcze – powiada filozof – służą celom praktycznym. Uznajemy coś za prawdę, jeśli wymaga tego życie – prawda ma zatem charakter względny, subiektywny, zmienny, zależy od indywidualnej aktywności jednostki, która czyni z niej ośrodek swoich działań (pogląd taki można określić mianem perspektywizmu). Mówiąc inaczej, to wartość życiowa stanowi o prawdziwości czegoś (żywemy w złudzeniu, uznając różne prawdy za obiektywne, a w rzeczywistości prawda nie różni się od błędu).

Prawda pojmowana tradycyjnie jest utrwaleniem i uproszczeniem dynamicznej rzeczywistości, a więc jej zafałszowaniem. W szczególny sposób deformują rzeczywistość pojęcia filozofii, np. w systemach Kanta i Hegla, schematy myślowe nakładane na świat, które są swego rodzaju fikcjami, systemami wartości – konstrukcjami podmiotu – a nie opisami świata (ten pozostaje niepoznawalny).

Koncepcja moralności

Śmierć Boga

„Wola mocy”

Postawa apollińska i dionizyjska

„Wieczny powrót”

Polecenie 1

W jaki sposób Nietzsche rozumie prawdę? Porównaj koncepcję zawartą w przytoczonym cytacie z innymi koncepcjami prawdy (np. z koncepcją Arystotelesa).

„CZYM WIĘC JEST PRAWDA?
RUCHLIWĄ ARMIAŁ METAFOR, METONIMII,
ANTROPOMORFIZMÓW, KRÓTKO,
SUMĄ LUDZKICH STOSUNKÓW, KTÓRE
ZOSTAŁY POETYCKO I RETORYCZNIE
WZMOŻONE, PRZETRANSPONOWANE
I UPIĘKSZONE, A PO DŁUGIM UŻYTKOWANIU
WYDAJĄ SIĘ LUDOWI KANONICZNE
I OBOWIĄZUJĄCE.”

FRYDERYK NIETZSCHE

Źródło: Fryderyk Nietzsche, *O prawdzie i kłamstwie w pozamoralnym sensie*, [w:] tegoż, *Pisma pozostałe 1862-1875*, tłum. Bogdan Baran, Kraków 1993.

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Słownik

finalizm

(łac. *finis* – koniec, cel) stanowisko w filozofii przyrody, które głosi, że wszystko, co się na nią składa, dąży do realizacji jakiegoś ostatecznego celu

metafizyka

(gr. *ta meta ta physika* – to, co „ponad”, „poza” fizyką) jedna z sześciu klasycznych dyscyplin filozoficznych, czyli dziedzin filozofii, które nigdy nie stały się naukami od filozofii niezależnymi, lecz wciąż wchodzą w skład filozofii szeroko rozumianej; jej głównym pojęciem jest pojęcie bytu, a więc każdego możliwego przedmiotu; metafizyka bada sposoby i możliwości jego istnienia, określa jego właściwości; nazwa pochodzi od notatek Arystotelesa, które jeden z jego następców (Andronikos z Rodos) uporządkował i wydał pod wspólnym tytułem *Metafizyka*; w rozumieniu Stagiryty była „nauką pierwszą”, a więc podstawową dla wszelkiego poznania filozoficznego i naukowego; od czasów greckich uważana jest za dziedzinę filozoficzną, która swym namysłem obejmuje, ale także przekracza ogół nauk dotyczących świata fizycznego

nihilizm

(łac. *nihil* – nic) to stanowisko filozoficzne odmawiające istnienia świata bądź jego istotnym aspektem (nihilizm ontologiczny); może też oznaczać przekonanie o nieistnieniu wartości (nihilizm moralny) lub zanegowanie możliwości poznania (nihilizm epistemologiczny)

relatywizm

(łac. *relativus* – względny) względne traktowanie poznania i wartości, uzależnianych od punktu widzenia

retoryka

(gr. *rethor* – mówca) sztuka tworzenia skutecznej wypowiedzi pisemnej lub ustnej, mającej na celu przekonanie odbiorców; jest to również rodzaj refleksji teoretycznej nad sposobami komunikacji

Gra edukacyjna

Pokaż ćwiczenia:

Polecenie 1

Zagraj i sprawdź swoją wiedzę na temat Nietzschego. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 10 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe i spróbuj jeszcze raz.

Test

Zagraj i sprawdź swoją wiedzę na temat Nietzschego, biorąc udział w grze.

Poziom trudności:

łatwy

Limit czasu:

10 min

Twój ostatni wynik:

-

Uruchom

Polecenie 2

Ułóż pytanie testowe, które mogłoby się pojawić w quizie dotyczącym Nietzschego.

Audiobook

Pokaż ćwiczenia:

Polecenie 1

Wysłuchaj nagrań. Wyjaśnij, na czym polega „lekcja nadczłowieka” Zaratustry.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/Pd0ch9NiX>

Fryderyk Nietzsche

Tako rzecze Zaratustra

(...) I Zaratustra tak rzekł do ludu:

- Ja was uczę nadczłowieka. Człowiek jest czymś, co pokonanem być powinno. Cóżście uczynili, aby go pokonać? Wszystkie istoty stworzyły coś ponad siebie; chcecie być odpływem tej wielkiej fali i raczej do zwierzęcia powrócić, niżli człowieka pokonać? (...)

Patrzcie, ja wam wskazuję nadczłowieka! Nadczłowiek jest treścią ziemi. Wasza wola niech rzeknie: nadczłowiek niech będzie ziemi treścią! Zaklinam was, bracia, pozostańcie wierni ziemi i nie wierzcie tym, co wam o nadziemskich mówią nadziejach! Truciele to są, wiedni czy nieświadomi! Wzgardziciele to ciała, wymierający i sami zatruci, którymi ziemia się umęczyła; obyż się prędzej precz wynieśli! (...) Niegdyś spoglądała dusza wzgardliwie na ciało; naonczas była ta wzgarda czymś najwyższem; chciała mieć dusza ciało chudem, wstrętnem, zagłodzonem. Mniemała, iż się ciała i ziemi tak oto umknie. O, ta dusza była sama jeszcze chuda, wstrętna i zagłodzona, i okrucieństwo było rozkoszą tej duszy! Lecz wy nawet jeszcze, bracia moi, powiedzcież wy mnie: co wam ciało wasze o duszy waszej zwiastuje? Nie jestże wasza dusza ubóstwem i brudem i żalosną błogością?

Zaprawdę, brudnem stworzeniem jest człowiek. Trzeba być morzem, aby brudne strumienie w siebie przyjmować i samemu się nie zakalać. Patrzcie, ja was uczę nadczłowieka: ten jest morzem, w nim wasza wielka wzgarda zatonać zdoła. Co jest największem z ducha, czego wy doświadczyć możecie? Jest to godzina wielkiej wzgardy. Godzina, w której wasze szczęście wstrętem was przejmie, zarówno jak rozum wasz, oraz cnota wasza. (...)

Zaratustra jednak spoglądał na lud i dziwił się. Poczem rzekł temi słowy: Człowiek jest liną rozpiętą między zwierzęciem i nadczłowiekiem - liną ponad przepaścią. Niebezpieczne to przejście, niebezpieczne podróże, niebezpieczne wstecz poglądy, niebezpieczne trwożne zachwianie i zatrzymywanie się. Oto co wielkiem jest w człowieku, iż jest on mostem, a nie celem; oto co w człowieku jest umiłowania godnem, że jest on przejściem i zanikiem. (...)

I Zaratustra w te słowa zwrócił się do ludu: Czas, by człowiek cel sobie wytknął. Czas, by zasiał ziarno swej najwyższej nadziei. Jeszcze ziemia dość bogata, lecz przyjdzie czas, gdy się stanie tak biedna i oswojona, że z tego ziarna nadziei żadne wyższe drzewo już nie wyrośnie. Biada! Zbliży się czas, gdy człowiek niezdolny będzie wyrzucić strzały tęsknoty ponad człowieka, gdy zwiotczeje cięciwa łuku jego! Powiadam wam, trzeba mieć chaos w sobie, by porodzić gwiazdę tańczącą. Powiadam wam: wiele chaosu jest jeszcze w was.

Biada! Zbliży się czas, gdy człowiek żadnej gwiazdy porodzić nie będzie zdolny. Biada! Zbliży się czas po tysiącokroć wzgardy godnego człowieka, człowieka, co nawet samym sobą już gardzić nie zdoła.

Patrzcie! wskazuję wam ostatniego człowieka. (...)

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 1

Odpowiedz na pytanie. Dlaczego Zaratustra tak akcentuje związek „nadczłowieka” z ziemią?

Ćwiczenie 2

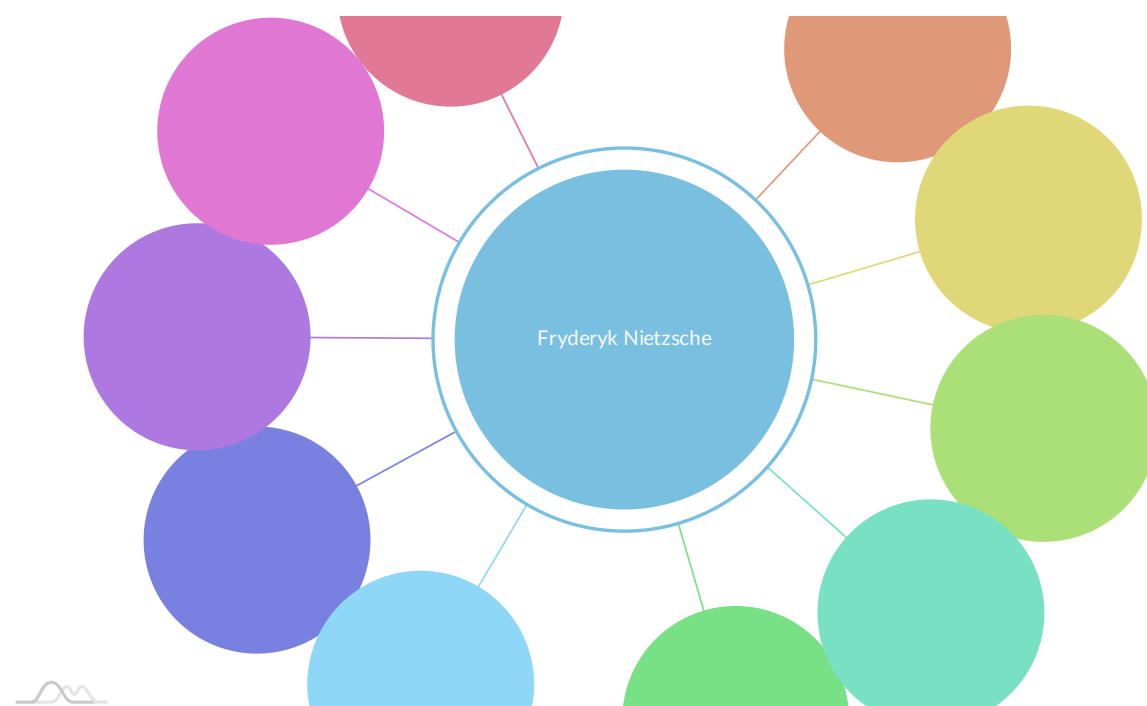
Odpowiedz na pytanie. Jak zostaje scharakteryzowany przez Zaratustrę człowiek?

Polecenie 2

Odpowiedz na pytanie. Jak rozumiesz metaforyczne sformułowanie: „trzeba mieć chaos w sobie, by porodzić gwiazdę tańczącą”?

Polecenie 3

Na podstawie zdobytej wiedzy uzupełnij mapę myśli. Uwzględnij na niej koncepcje myśli filozoficznej Fryderyka Nietzschego.

Dla nauczyciela

Autor: Paweł Kaniowski

Przedmiot: Filozofia

Temat: Słownik filozoficzny. Fryderyk Nietzsche. Część pierwsza: poglądy

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

9. Friedrich Nietzsche. Uczeń:

- 2) wyjaśnia pojęcia woli mocy i nadczłowieka;
- 3) odróżnia i charakteryzuje postawę apollińską i dionizyjską;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- dokonuje analizy fragmentu tekstu Fryderyka Nietzschego *Tako rzecze Zaratustra*;
- wyjaśnia koncepcję człowieka zaprezentowaną przez Zaratustrę;
- objaśnia sens metaforycznego sformułowania „trzeba mieć chaos w sobie, by porodzić gwiazdę tańczącą”;
- wskazuje związek Nietzschego z nihilizmem;
- rekonstruuje koncepcje Nietzschego: ideę nadczłowieka, pojęcie „woli mocy” i tezę o śmierci Boga.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm;
- nauczanie wyprzedzające.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- gra dydaktyczna;
- audiobook.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel loguje się na platformę i wyświetla na tablicy stronę tytułową e-materiału. Przedstawia uczniom temat lekcji oraz jej cele, a następnie wspólnie z nimi określa kryteria sukcesu.
2. Krótka rozmowa wprowadzająca w temat lekcji: Jakie cechy powinien posiadać tekst, aby mógł zostać uznany za literacki?

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel zapisuje na tablicy hasło związane z tematem zajęć: Filozofia Fryderyka Nietzschego. Uczniowie podają swoje pomysły, a wyznaczony moderator zapisuje je na tablicy w formie mapy myśli/pojęć, której centralnym punktem jest zapisany problem. Po zapisaniu propozycji uczniowie samodzielnie je weryfikują. Następnie nauczyciel uzupełnia wypowiedzi uczniów, jeśli jest to konieczne.
2. **Praca z multimedium.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Gra edukacyjna”. Uczniowie rozwiązują quiz indywidualnie. Następnie przygotowują pytanie testowe i zadają je osobie z ławki. Omówienie wyników na forum klasy.
3. **Praca z drugim multimedium.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Audiobook”. Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do

poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie wspólnie przygotowują propozycje rozwinięcia mapy myśli przygotowanej w fazie realizacyjnej. Porównują swoje propozycje z wersją przygotowaną podczas lekcji, dokonując autoewaluacji.
2. Wszyscy uczniowie podsumowują zajęcia, zwracając uwagę na nabyte umiejętności.

Praca domowa:

1. Napisz esej, który byłby rozwinięciem następującej myśli Nietzschego: „Służba prawdzie jest najtrudniejszą ze służb”.

Materiały pomocnicze:

- Długaj M., *Zwierzę. Człowiek. Nadczłowiek: myśl antropologiczna Friedricha Nietzschego*, w: „Amor Fati”, nr 2/2015, s. 153-165.
- Hollingdale R.J., *Nietzsche*, tłum. W. Jeżewski, Warszawa 2001.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Gra edukacyjna” do podsumowania lekcji.